



ISLOM MOLIYASI ASOSIDA LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISH VA UNI O‘ZBEKISTONDA TATBIQ ETISH USULLARI

Mirzayeva Yulduzoy Alizafar qizi

*O‘zbekiston Respublikasi bank-moliya akademiyasi
Magistratura tinglovchisi Loyiha boshqaruvi yo‘nalishi*

KIRISH

So‘nggi yillarda islom moliyasi dunyo moliya bozorida tobora muhim o‘rin egallamoqda [1]. Bugungi kunda u nafaqat musulmon davlatlarida, balki rivojlangan iqtisodiyotga ega mamlakatlarda ham keng tatbiq etilmoqda. Islom moliyasi an‘anaviy moliyadan farqli o‘laroq, shariat qoidalariga asoslanadi va moliyaviy operatsiyalarda adolat, shaffoflik, risklarni adolatli taqsimlash kabi tamoyillarga tayanadi [2].

O‘zbekistonda ham islom moliyasi sohasiga qiziqish ortib bormoqda. Bu, bir tomondan, iqtisodiy diversifikatsiya jarayonlari, boshqa tomondan esa, aholining shariat qoidalariga mos moliyaviy xizmatlarga bo‘lgan ehtiyoji bilan izohlanadi [3]. Loyihalarni moliyalashtirishda islomiy vositalardan foydalanish moliya tizimini yanada mustahkamlashga, iqtisodiy o‘sishga va investorlarning ishonchini oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot maqsadi va vazifalari.

Tadqiqotning asosiy maqsadi — O‘zbekistonda islom moliyasi asosida loyihalarni moliyalashtirishning samarali usullarini aniqlash, mavjud tajribani tahlil qilish hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Vazifalar:

1. Islom moliyasining nazariy asoslari va prinsiplari bilan tanishish [2].
2. Islomiy moliyaviy instrumentlarning turlari va ularning afzalliklarini o‘rganish [1].
3. O‘zbekiston moliya tizimida mavjud imkoniyatlar va cheklovlarni tahlil qilish [3].
4. Amaliy tatbiq etish yo‘llari va istiqbolli yo‘nalishlarni aniqlash [5].

Nazariy qism.

Islom moliyasi shariat qonunlariga asoslanib, “foizsiz moliya” tamoyiliga amal qiladi [4]. Asosiy prinsip shundan iboratki, pul tovar sifatida emas, balki qiymat o‘lchovi va almashuv vositasi sifatida qaraladi. Shuningdek, foyda olish faqatgina mehnat, xizmat yoki risk bilan bog‘liq bo‘lishi shart [2].

Asosiy instrumentlar.

Mudaraba – bir tomon kapitalni ta‘minlaydi, ikkinchi tomon esa bilim va tajribasi orqali loyihani boshqaradi. Olingan foyda kelishilgan nisbatda taqsimlanadi [1].

Musharaka – barcha tomonlar kapital kiritadi va foyda ham, risk ham teng taqsimlanadi [2].

Ijara – aktivni ijaraga berish orqali daromad olish usuli [4].

Murabaha – bank mijoz uchun tovar sotib olib, unga ustama qo‘shgan holda sotadi [5].

Sukuk – shariatga mos qimmatli qog‘ozlar bo‘lib, ular orqali yirik loyihalarga investitsiya jalb qilinadi [1].



Islom moliyasining o‘ziga xosligi shundaki, u faqat foyda olishni emas, balki jamiyat manfaatini, ijtimoiy adolatni ham ko‘zda tutadi [2]. Shu sababdan, bu tizim barqaror iqtisodiy rivojlanish uchun muhim ahamiyatga ega.

Amaliy qism

O‘zbekistonda islom moliyasi sohasini rivojlantirish bo‘yicha dastlabki qadamlar allaqachon tashlangan [3]. Jumladan, 2020-yildan boshlab ayrim banklar “Islomiy moliya xizmatlari” bo‘limlarini tashkil etdi. Shuningdek, xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikda bir nechta pilot loyihalar amalga oshirildi [3].

Amaliyotda uchrayotgan muammolar.

1. Huquqiy asoslarning yetarli emasligi — islom moliyasini to‘liq tartibga soluvchi qonun hujjatlari hali ishlab chiqilmagan [3].

2. Mutaxassislar yetishmasligi — bank xodimlari va loyihani moliyalashtiruvchi mutaxassislarning ko‘pchiligi islom moliyasi instrumentlarini yetarli bilmaydi [4].

3. Aholi va tadbirkorlar xabardorligining pastligi — ko‘plab tadbirkorlar islomiy moliyaviy xizmatlarning afzalliklarini yetarli bilishmaydi [5].

Istiqbolli yo‘nalishlar.

1. Mudaraba asosida startaplarni qo‘llab-quvvatlash yosh tadbirkorlar uchun qulay moliyalashtirish shakli bo‘lishi mumkin [1].

2. Ijara asosida sanoat loyihalarini rivojlantirish mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun yangi texnologiyalarni ijaraga olish imkonini beradi [4].

3. Sukuk chiqarish orqali yirik infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish transport va energetika sohasida samarali natija berishi mumkin [2].

4. Xalqaro hamkorlikni kengaytirish — Malayziya, BAA va Saudiya Arabistoni tajribasini o‘rganish O‘zbekiston uchun foydali bo‘ladi [5].

Xulosa va tavsiyalar.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda islom moliyasi asosida loyihalarni moliyalashtirish imkoniyatlari keng [3]. Bu tizim nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, balki moliyaviy barqarorlikni ta‘minlash, xalqaro investitsiyalarni jalb qilish va aholi uchun yangi imkoniyatlar yaratishga ham xizmat qiladi [1].

Tavsiyalar:

1. Islom moliyasini tartibga soluvchi maxsus qonun va normativ-huquqiy hujjatlar ishlab chiqilishi lozim [3].

2. Bank va moliya sohasida ishlovchi mutaxassislar uchun maxsus o‘quv kurslari tashkil etilishi kerak [4].

3. Sukuk bozorini yaratish va rivojlantirish orqali yirik loyihalarga investitsiyalar jalb qilish zarur [2].

4. Aholi va tadbirkorlar o‘rtasida targ‘ibot ishlarini kuchaytirish, ularga islom moliyasining afzalliklarini tushuntirish muhim [5].

5. Xalqaro tajribani o‘rganish va mahalliy sharoitga moslashtirish orqali samarali moliyaviy mexanizmlar ishlab chiqish lozim [1].



FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ahmed, H., Introduction to Islamic Finance, 2015 [5].
2. Jobst, A., et al., Islamic Finance: Instruments and Markets, 2008 [1].
3. Karim, R., Principles of Islamic Finance, 2010 [2].
4. Siddiqi, M.N., Islamic Financial Systems, 2011 [4].
- 5 O‘zbekiston Respublikasi Markaziy Banki, Islom moliyasi rivojlanishi bo‘yicha hisobot, 2023 [3].